

25 Juli 1685

Danmarks og Norges Kirke-Ritual.

[Cancell]. Khavn 1685. 4to, 1738 8vo, og 1762. 4to og 8vo. (I denne sidste er en Optegnelse paa nogle forandringer i de forrige Oplag af Ritualen).

Indført i Danmark ved Fr. 16 Jan. 1686, og i Norge ved Fr. 14 Apr. 1688.

Gr. Da Kongen for nogen Tid siden har befalet nogle af de Fornemste af Geistligheden i Danmark. at de et Ritual, efter den Formeldning og anledning, som i den forhen udgangne Danske Lov dertil gives, skulle forfatte, og deri indføre alt, hvis til Guds-Tienestes Forretning og Kirke-Ceremonierne i Rigerne Danmark og Norge henhører, og Loven enten ikke egentlig vedkommer eller ei omstændeligen derudi ommældes; og samme saaledes forfattede Værk, som siden efter Kgl. Befalning af endeel, Kongens Raad ydermere er igiennemset og af Kongen samtttykt, nu endelig har naaet den Fuldkommenhed, at det ved offentlig Tryk er forfærdiget; Saa befales hermed alle Kgl. Undersaatter i Danmark og Norge, Gejstlige og Verdslige, baade i de danske saavel som tyske Menigheder, at de sig efter dette Ritual i alle Maader hørsommeligt rette og forholde, under Straf, som vedbør.

I Cap.) Om Guds-Tieneste i Kirken, med Læsning, Bøn, Sang, Messen for Alteret og prædiken:

1mo) Paa alle Søndage.

2do) Paa følgende hellige Dage: Tre Christi Hoved-Høitider, hver i 3 samfælde Dage, Juel, Paaske og Pintse. Nyt-Aars eller Christi Omskiærelses-Dag. Hellig tre Kongers eller Christi Aabenbarelses-Dag. Mariæ Renselses-Dag. Mariæ Bebudelses-Dag, hvilken skal holdes paa Palme-Løverdage, dersom den indfalder paa Palme-Søndag eller derefter. (Om den extraord. Bededag, see Fr. 27 Mart. 1686). Christi Himmelfarts-Dag. St. Hans Baptistæ Dag. Mariæ Besøgelses-Dag. St. Michels-Dag. Alle-Helgensdag (Forandret ved Fr. 26 Oct. 1770). Item Skiærtorsdag og Langfredag; saa og i Danmark d. 11 Febr.

3tio) Paa ordinaire Bededage og andre Dage, som Loven om formelder, og hidindtil sædvanligt været haver (cfr. L. 2 B. 4 Cap.).

I Art.) Om Søndagen og hellige Dage.

Naar Prædiken skal holdes, ringes 3de Gange. Guds-Tieneste begyndes og endes med de her anordnede Bønner i Chorsdøren og Fader vor. Til Froprædiken om Søndagen ringes paa den ordinaire Tid. Den, som Sangen i Kiøbstæderne forestaaer, skal, strax det ringer anden Gang til Froprædiken, med tilforordnede Discipler skikkeligen søge Kirken, Sangen til rette Tid betiene, og sig, som den Punkt om Skole-Børns Kirkegang til Høimesse herefter formelder, forsvarligen forholde.

For og efter Prædiken synges de her befalede psalmer. Der prædikes over det Evangelium, der hører til Søndagen eller den Helligdag, i alle Maader, ligesom lil Høimesse. Ere der Brude-Folk at vies, da betienes de strax efter al den anden Tieneste er ude. Til Froprædiken messes ikke, ei heller forrettes Communionen; uden paa den første Dag af de 3de store Høitider, da der messes, som til Høimesse. Paa samme Høitider synges efter Prædiken, til Froprædiken saavel som Høimesse, de forordnede Vers, hvorpaa Folket gaaer op at ofre, og imidlertid musiceres der, eller synges en beqvem Palme. Den ganske Tieneste skal være ender, naar det ringer første Gang til Høimesse. Til Høimesse ringes første Gang, anden Gang og sammen paa de sædvanlige Tider.

Skole-Børnene i Kiøbstæderne skal forsamles i Skolen strax det ringer, og i Rectoris, Conrectoris og samtlige Collegarum Nærværelse holde deres sædvanlige Bønner; siden, naar det er ringet anden Gang, skal de samtligen forføie sig af Skolen til Kirken og sømmeligen gaae Par og Par sammen med Rectore, Conrectore og samtlige Collegis, hvilke og skal blive i Kirken hos Børnene, indtil al Tieneste, er ude, og have tilbørligt Tilsyn med dem, at de andægtigen og skikkeligen sig imidlertid anstille, som de agte selv at svare til. Efter Tienesten skal de iligemaade gaae og følges af Kirken i Skolen, hvor de, førend de skilles ad, synge et Vers eller flere af en beqvem Psalme. Ere der flere Kirker i Byen, end een, da beskikkes visse Hørere med nogle Discipler til hver af dem, som da i lige Orden og Skik gaae til og fra Kirken, naar Tid er, og forholde sig, som forskrevet staaer; Men Rector tilligemed Conrector og andre Collegis, om flere ere ved Skolen, søger Hoved-Kirken (See Skole-Fr. 11 Maj. 1775. 57 og 53 §)

De Psalmer, som skal synges, samt hvorledes der skal messes, saavel for, som efter Prædiken, m. v., bliver her fastsat, Præsten, eller hvo som prædiker, skal Bøn og Fader vor tydeligen oplæse Texten, som skal forklares, og siden klarligen udlægge den, dog ikke over en Time. Søndags-Texten er, til Froprædiken og Høimesse, det sædvanlige Evangelium, og til Aftensang Epistelen; hvorpaa følger uforbigiængelig Catechismi Forklaring efter Loven, som vel skal iagttages (See 2 - 4 - 14 og 15. cfr.Fr. 12 Mart. 1735. 7 §).

Præsterne skal blive ved Texten i deres Prædikener, den samme efter Guds Ord og den sande Kirkes Lærdom forklare saaledes retteligen, at de Eenfoldige vel kan forstaae dem, og deraf uddrage Lærdom, Underviisning, Trøst, Formaning, Straf og Revselse, ligesom der gives best Anledning til, og deres anbetroede Menighed fornemmelig udkræver, hvorefter de endelig bør at lempe sig; Og skal de især entholde sig fra at føre noget frem, som deres Tilhørere ikke vedkommer, eller noget, som angaaer Kongens Regiering, Stats-Sager, Kgl. Ordinancer og Befalinger, eller deslige, videre end til at formane Tilhørerne til allerunderdanigst Lydighed mod deres Konge og Hans Bud og Befalinger. De skal iligemaade vel see til, at de ikke beskiæmme nogen med deres Elencho, saa og, at de ingen røre ved Navn, naar de straffe Synden, og skal de vogte sig, at de ikke noget paa de hellige Steder, Prædike- eller Skrifte-Stolen, handle og fremføre af private Affecter, Had eller Hevngierrighed; Men at de med Sagtmodighed og retsindig Nidkierhed for Guds Ære gjøre alle Ting til Christi Menigheds Opbyggelse og Synderes Salighed. Hvad de ikke at tilfulde vide, det maa: de ingenlunde der udraabe. Meneske skal de straffe Synden i Almindelighed, og om de ere blevne kyndige om noget især, da skal de efter Christi Befalning Matth. 18. v. 15 tilforn i Eenrum paaminde dem, som lide Brøst, at de omvende sig i Tide og gjøre en sand Poenitentse, som kan tækkes Gud. De skal ikke skielde paa dem, som ere af en fremmed Religion og Lærdom, men hvor det gjøres fornødent, der skal de med Beskedenhed, som troe Vogtere paa Zions Mure, advare Menigheden derom, og vise dem deres Vildfarelse af Guds Ord, paa det de ikke skal forarges derover, eller lade sig forføre af saadanne og i saa Maade lide Skibbrud paa Troen.

Paa visse Helligdage skal der prædikes over særdeles (her befalede) Materier. Under Prædiken besøges Guds Børn med de Fattiges Tavler. Ligesom Præsten begynder sin Prædiken, saa skal han og altid slutte den med en almindelig Bøn paa den Maade, som Loven omformelder (See Anordn. 28 Apr. 1736). I Særdeleshed skal han bede for dem, som vil begive sig i Ægteskabs-Stand, saavel som for de Syge, Svage og Sengeliggende der i Menigheden, som ere Guds Kirkes Forbøn begierende, hvilke han ved Navn opregner, og med et kort Ønske befaler dem i Guds Barmhjertighed til Bestandighed i Troen og en christen Taalmodighed under Korset, indtil Gud efter sin behagelige Villie gjør en god Forandring derpaa, som kan være hans Navn til Ære og dem til Salighed.

Paa nogle her benævnte Festdage bruges særdeles Bønner (See Fr. 26 Oct. 1770). Derpaa læser Præsten lydelig Herrens Bøn.

Dersom noget andet er da at forkynde for Menigheden, enten Kgl. Mandater, som skal oplæses, eller Aarsens Tider, som paa Landet brugeligt er, saavelsom Tienestens Begyndelse paa efterfølgende Prædike-Dag, eller og noget andet at lyse efter, som Præsten tilforn er givet tilkiende og bør at lyses efter, det skal da foredrages og forkyndes. Præsten slutter med et lidet Ønske og Velsignelsen.

Efterat det anordnede Vers efter Prædiken er siunget, forrettes Børne-Daaben. Naar Verset derefter er siunget, gaaer, paa Landet, og hvor det ellers hidindtil har været brugeligt, Qvinden med Barnet op at ofre, desligeste Fadderne og andre; som dertil ere budne, og synger Degnen imidlertid en Psalme, som sig derpaa kan best skikke. Derefter forrettes Communionen, om nogen er; hvorpaa Collecten messes, Udgangs-Psalmen synges og den ganske Tieneste sluttet paa forbemeldte Maade. Naar Epistelen saavelsom Evangelium og Velsignelsen læses, enten for Alteret eller af Prædike-Stolen, da staaer Folket op at høre derpaa. Til Aftensang ringes paa de sædvanlige Tider; til Tolvprædiken, hvor den holdes, kun een Gang Kl. Tolv. Tienesten holdes paa den her befalede Maade.

II Art.) Om Fredagen og Onsdagen.

Til Fredags Froprædiken, hvor den holdes, ringes om Morgenens, og til Høimessen, ligesom om Søndagen. Tienesten forrettes paa den her foreskrevne Maade. Efter Prædiken læses den sædvanlige Bededags Bøn, og bedes for de Syge, Sengeliggende og andre, ligesom om Søndagen; Men til Ægteskab lyses ikke paa den Dag. Daaben forrettes paa samme Tid og Maade, som om Søndagen. Til Onsdags Prædikener i Kiøbstæderne ringes, som sædvanligt, og ellers holdes dermed i alle Maader, som om Fredagen.

II Cap.) Om Daaben

(Forandret og nøiere bestemt ved Fr. 19 Mart. 1745, 27 Jul. 1771 og 7 Maj. 1783. cfr. L. 2 B. 5 Cap.).

I Art.) Om Børnedaaben.

Ingen maae lade sine Børn opholde fra Daaben over den Tid, som Loven ommelder, i hvo det end være kan; Men saasart Barnet bliver født til Verden, skal christelige Forældre eller andre Hosværende drage Omsorg, at det ved Daaben bliver igienfødt, der snarest skee kan (See Fr. 17 Jul. 1771)

De, som vil have deres Børn døbte, skal Dagen tilforn give Præsten det tilkiende, og lade baade sit eget saavelsom barnets og Faddernes Navne indføre i Kirkebogen, hvilket Præsterne paa Landet selv forrette; Men Klokkerne i Kiøbstæderne, dog under Sogne-Præstens Inspection. Alle Børn skal døbes i Kirken i dens Funt eller Bekken og 3de Sinde overøses med reent og bart Vand paa deres blotte Hoveder: I Navn Gud Faders, Søns og Hellig Aands. Ægtefolks Børn, døbes strax efter Prædike-Tienesten, men Hore- og Slegfred-Børn skal i Kiøbstæderne døbes efter Tolv Slet, og paa Landet, naar de have ofret med de Ægte Børn, eller naar al Tienesten er ude; Og med saadanne Hore- og Slegfred-Børn maae ei ofres (Forandret ved Fr. 13 Jun. 1771 og 27 Febr. 1772). De skal være Vidnesbyrd og Faddere til Daaben, som ere ærlige og uberygtede Folk *) *Cfr. Rescr. 6 Sept. 1690*; Dog maae dertil ei flere bedes, end fem af Mands- og Qvindes-Personer tilsammen (See Fr. 13 Mart. 1683. III C. 5 §). Daaben forrettes paa den her anførte Maade (Forandret ved Fr. 7 Maj. 1783). Ingen uden ordinerede Personer maae forrette Daaben; Men, dersom Barnet befindes saa svagt, efterat det fuldkommen er født til Verden, at det ikke uden Livsfare kan komme til Kirken, da, saafremt ingen Præst er saa nær ved Haanden, eller anden skikkelig Mandsperson, som er kommen til skiels Alder, maae Jorde-Moderen, eller en anden gudfrygtig ærlig Qvinde, døbe det med bart Vand, og intet andet, saaledes: " Jeg døber dig i Navn Faders, Søns og Hellig Aands". Dog skal sligt

skee i 2 eller 3 Personers Nærværelse, i det mindste, som derom kan bære Vidnesbyrd, at Barnet er rettelig døbt i den hellige Trefoldigheds Navn. Skulde det hænde sig, at Moderen hastig blev overilet med Fødselen, og Barnet var i Livsfare, efterat det fuldkommeligen var født, saa at der ikke var Tid at kalde nogle andre dertil, da maae hun selv døbe sit Barn paa forskrevne Maade; Døer det da, saa er det vel døbt, efterdi det har bekommet den rette Daab, hvorom Præsten underviser Modederen, at hun ingenlunde skal tvivle.

II Art.) Om hiemmedøbte Børn.

Intet Barn maae hiemmedøbes, med mindre Fornødenhed det udkræver, saa at det befindes saa svagt, at det ikke uden Livsfare kan komme til Kirken (See Fr. 27 Jul. 1771). Det Barn, som formedelst Legemets Svaghed i andres Overværelse saaledes hiemmedøbes, skal dog føres til Kirken, naar det bliver saa stærkt, at det kan taale det, dog skal det ingenlunde døbes paa nye igien, efterdi der er ikkun een Daab; Men aleneste, at Barnets Daab maae af Guds Ords Tienere ved hænders Paalæggelse stadfæstes og forkyndes i Faddernes Nærværelse (paa den her anførte Maade. cfr. Fr. 7 Maj. 1783). Dersom og Børnene, formedelst stor Hastigheds Skyld, ikke er givet Navn i deres Hiemmedøbelse, saa gjør det dog ingenlunde Daaben ugyldig, at den jo alligevel er en ret og fuldkommen Daab, og maae man siden give Barnet sit Navn; men ikke døbe det for den Skyld om igien.

III Art.) Om Hitte - Børn.

Hitte - Børn og alle andre, om hvis Daab man ikke tilfulde er forsikret, skal føres til Kirken og i Fadderens Overværelse døbes aabenbarligen, ligesom andre Børn, efter forskrevne Skik og Maade. Og omendskiønt der maatte, som det undertiden skeer, findes en Seddel hos Barnet, at det er døbt, saa bør man dog ikke lide derpaa, paa det man ikke skal lade saa vigtig en Sag beroe paa saa løst og uvist et Vidne, hvorved Barnet i Længden selv kunde geraade i Tvivlsmaal om sin Salighed. Dog skal Præsten i slige Tilfælde flittig udforske og efterspørge Barnets Daab, om nogen kunde give vis Underretning derom; og derfor, saasnart et sligt Barn hos ham vorder angivet, skal han strax ved første Prædiken, om Barnets Helbred der kan taale, give Menigheden det tilkiende, om nogen af dem vidste eller kunde saae at vide, at Barnet havde bekommet Daaben; er det i Kiøbstæderne, da skeer den Lysning i alle Kirkerne samme Dag, og til alle Prædikerne med tilbørlig Bøn og Formaning; og dersom ingen videre Kundskab derefter bekommes, da døbes Barnet til næste Prædike-Dag, eller og en anden Dag strax i Ugen; Men er Barnet svagt, at man frygter at oppebie den Tid, da døber Præsten der, saasnart skee kan, eftersom sagt er. Naar slige Børn ere komne til Kirken, gjør Præsten, førend de døbes, en (her anført) Formaning ti! de Nærværende.

IV Art.) Om voxne Menneskers Daab.

De, som ere komne til skiels Alder og dog ikke ere døbte, men begiere af Guds Tienere at døbes, dem skal Præsterne strax indføre for Superintendenten, som skal bære Omsorg, at de blive vel og grundig underviste i deres Catechismo og andre Troens-Artikler. Imidlertid skal Præsterne idelig og alvorlig formane den, som vil døbes, at han ikke beviser nogen Skrømt og Hyklerie i dette høie Saligheds Værk, eller seer dermed hen til nogen verdslig Ære og Profit, men alene til sin Siels evige Salighed. Siden skal han hos Superintendenten i nogle Præsters Nærværelse nogle Gange overhøres ikke alene i sin Catechismo og christelige Børne-Lærdom, men endog i de fornemste Hovedstykker, som han tilforn har været uenig med os i, saasom om den hellige Treenighed, om Christo, om de høiværdige Sacramenter og i Særdeleshed om Daabens Nytte og Fornødenhed. Naar han da er kommen saavidt, at han kan sin Catechismum og veed at svare til de fornemste Hovedstykker i den christelige Troe, saa at han til dette hellige Daabens Sacramente vel kan annammes, skal sligt Søndagen tilforn gives den ganske Menighed tilkiende og gøres offentlig Bøn til Gud for hans

Omvendelse. Hvorpaa næste Prædikedag med hans Daab forholdes paa den her anførte Maade (cfr. Fr. 7 Maj. 1783).

Afsindige Mennesker og de, som ere fra deres Forstand, maae ikke tiltrædes Daaben, naar de ere gamle, med mindre de komme til sig igien, og kunde saa at blive underviste til Salighed.

III Cap.) Om Barsel-Ovinder, Jordemødre og Qvindernes Kirkegang efter deres Barsel-Seng

(cfr. 2 - 8 - 8 -10).

I Art.) Om Barsel-Qvinder.

Præsterne skal flittelig undervise Qvinderne, naar de rede til Barsel, og formane dem, at de med Taknemmelighed erkiende den Velsignelse, som Gud har nedlagt hos dem, og vogte sig fra al Misheld og skadeligt Tilfald, saa vidt muligt er, og arbeide troligen i deres Kald, naar Tiden kommer, vidende, at, omendskiøndt al den Smerte er for Syndens Skyld, saa ere de dog Gud behagelige i samme deres Kald, naar de stadig forblive i Troen, Helliggiørelsen og Tugt, og med Taalmodighed vente en god og mild Forløsning. Døer saadant et Barn i Moders Liv, eller før det kan komme til Daab og Christendom, uden Forældrenes Forseeelse eller Forsømmelse i nogen Maade, saa have de en god Samvittighed, og kan dog forsikre sig, at det er et Guds Barn. Dersom Barnet efter Moderens Død er endnu levendes i hende, da maae der ingen Daab dermed foretages, som nogle Pleie at gjøre, efterdi Barnet ikke end er kommen af Moderens Liv; Thi det, som ikke er født, hvorledes kan det blive igienfødt? Men bliver Barnett ud af hende, eller anderledes udkommer fuldkommen af Moders Liv, da maae det døbes, om det er levendes.

II Art.) Om Jordemødre

(See. Fr. 30 Nov« 1714).

Til Jordemødre skal af Magistraten i Kiøbstæderne og Amtsmændene paa Landet beskikkes ærlige og gudfrygtige Qvinder, som forstaae sig paa det Embede, og med deres Sogne-Præstes Attest bevise, at de ere af et got og christeligt Levnet. Men førend de antages, skal de af erfarne Medicis eller Chirurgis flittig examineres og overhøres, om de forstaae sig paa den Bestilling, og naar de af dem ere dertil kiendte dydige, gives dem Brev paa forseglede Papiir under Raadstue-Segl i Kiøbstæderne og under Amtmandens Segl paa Landet for en billig Skriver-Penge, at de maae lade sig bruge hos Barsel-Qvinder, naar de begieres; og skal de boe paa bekvemme Steder, saavel de Fattige, som de Rige til Hielp, og skal, efter ethvert Steds Leilighed, saa mange beskikkes, som vel fornødent gjøres, paa det den ene ikke skal være den anden i Veien. For saadan deres Umage skal dem gives hvad billigt er; men de Fattige skal de hielpe for Guds Skyld (See Pl. 29 Apr. 1791).

Præsterne skal, hver i sit Sogn, flittig undervise disse Jordemødre, naar de dertil ere udvalgte, hvorledes de skal forholde sig i samme deres anbettede Embede, baade med Barsel-Qvinder, saa og med Fosteret. Først at de vide ret at trøste sygelige Qvinder, som ere nær til at føde, og formane dem til ydmyg Taksigelse for den Guds Velsignelse, de ere begavede med, som er Livets Frugt, hvilken ikke vederfares alle Qvinder; Og at de hiertelig paakalde Gud om Hielp og Bistand, som med sin kraftige Nærværelse skal gjøre det beste for dem; de skal og føre dem til Gemyt, at den Smerte, som de lide i Fødselen, er et Kors, som dem af Gud er paalagt for Syndens Skyld, hvilken dem dog, næst Guds Hielp, snarligen skal omvendes til en stor Glæde, om de ellers med Taalmodighed i Troe og Tillid vente Guds Time; og skulle de end staae i nogen Livsfare derover, at de blive dog taalige og befale sig Gud med alle dem, som bære hans Kors; Men dette tør man dog ikke tale meget om, uden der synes stor Livsfare paa Færde. Dernæst, at de varligen omgaaes med Fosteret, saa at det ikke for deres Skyld kommer til Skade i nogen Maade; Og dersom de finde det

levendes i Moders Liv, men svagt til Fødselen, skal de befale det Gud med disse eller andre saadanne Ord: "O Herre Jesu Christe, som haver en synderlig Behagelighed til smaae Børn, og har selv lovet at annamme dem til det evige Liv: Paa samme dit Ord frembære vi nu dette Barn til dig i vore Hierters Bønner; Annam det O kierste Jesu og lad det evig nyde din Forløsning, den du os forhvervede paa Korset. Amen." Kommer Barnet fuldkommen til Verden, men sygt og skrøbeligt, saa det er i Livsfare, skal de strax døbe det, som for er meldt, og, om Tid er, bede derhos denne liden Bøn:

" O Herre Jesu Christe! dette Barn ofre vi dig efter dit eget Ord, og bede dig, at du annammer det og lader det blive en Christen." Eller og kortere saaledes: "O Herre Jesu! annam dette Barn."

Men er Barnet dødt i Moders Liv, da befale de det Gud, og gjøre deres Flid, at hun, som er forspendt, maae blive ved; Da paa det de desbedre maae ihukomme, hvad dem fornemmelig paaligger i dette deres Kald, at de med en god Samvittighed det kunde forestaae, skal Præsterne 2de Gange om Aaret, ved Paaske og Mikkelsdag i Medicienernes eller Medhielpernes Nærværelse, enhver i sit Sogn, forelæse dem disse efterskrevne punkter, hvilket beqvemmelig kan skee i Sacristiet, hvor det haves, eller og i Choret i Kirken:

1mo) Efterdi I har paataget eder at være Jordemoder her i Byen (Sognet), hvorved mange christelige Qvinders Liv og Helbred tilligemed deres Livs Frugt er given i eders Hænder, da bør det eder af Hiertet at frygte og elske Gud, gjerne høre hans hellige Ord, at I kunde bruge det de Lidende til Trøst, naar Tid er, og med eders gudelige Bønner dagligen formane Livets Herre og Skaber, at han kraftig vil staae eder bi i dette eders Kald, forleene gode Raad med al Naade og Velsignelse til eders Foretagende, eftersom I skal vide, at det ikke er et Menneskes Gierning alene, men allermeest Guds Gierning, som uddrager Børnene af Moders Liv.

2do) Skal I være omhyggelige i dette eders Kald, og straks med al muelig Flid, at baade Moderen og Barnet maae holdes ved god Helbred uden Meen og Skade, videndes, at dersom I enten af Forsømmelse, Uagtsomhed, Drukkenskab eller og formedelst en grov Medfart tilføie nogen af dem nogen Skade, da ere I Mordere, og Gud vil kræve det uskyldige Blod af eders Hænder.

3tio) Skal I vogte eder, at I intet handle efter Egensindighed af Had, Fiendskab eller anden Hevngierrighed; men dersom nogen har tilforn forurettet eder, da skal I efter eders Christendoms Pligt det gjerne forlade og forglemme, og ingenlunde lade den Nødlidende nu undgielde det i hendes store Nød. Dersom Barnet er dødt hos Moderen, skal I gjøre eders Beste, at hun, som er forspendt, maae blive ved Livet.

4to) Skal I med Beskedenhed og god Fornuft omgaaes de frugtsommelige Qvinder, elske dem, som eders Døttre, og handle moderligen med dem, trøste dem flittig af Guds Ord, at de ikke forsage, og med andre nærværende Qvinder gjøre Bøn for dem, saavelsom, naar Tid er, alvorligen, formane dem, at de troligen arbeide i deres Kald efter Guds egen Anordning, paa det de ikke for en stakket Smertes Skyld selv skulle omkomme deres Lives Frugt, og i saa Maade belæste sig med en ond Samvittighed.

5to) Skal I vare villige til at hielpe den fattige, saavelsom den Rige, og ikke have nogens Persons Anseelse, efterdi de ere alle lige høit agtede for Gud; Ikke hellere skal I besvære nogen med alt for stor Løn for samme eders Tieneste, men de, som intet formaae, dem skal I tiene for Guds Skyld; Og uanseet I saaledes ere pligtige til at tiene alle og enhver, hvor det gjøres behov og udkræves af Eder, endog dem, som føde i Utugt og uden et ærligt Ægteskab, saa skal I dog ikke hielpe til at undertrykke og fortie saadanne uegte Fødseler; men saasnart Barnet er kommen til Verden, skal I strax give Præsten det tilkiende der i Sognet, paa det Gud maae faae sin Ære, Synderen omvendes og Forargelse borttages.

6to) Skal I intet andet bruge enten til Moderen eller Barnet, end Bønnen, og med Bønnen saadanne Midler, som ere naturlige, brugelige og christelige, og, naar nogen Nød er paa Færde, søge de nærmeste Medicos eller Badskære om et got Raad; Andre uchristelige, ulovlige, ja afgudiske og dievelske Midler skal I ikke alene selv entholde eder fra; men endog, om I sådant hos andre fornemme, give Øvrigheden og Præsten det strax tilkiende, at de tilbørligen derfor kan straffes; Saa skal I og ikke skamme eder at tage Raad hos gudfrygtige Matroner og andre erfarne Jordemødre, at I ikke skulle synes selvise og derover sætte baade Moderen og Barnet i Fare; men heller lade eder gjerne sige, ligesom Nøden det udfordrer.

7mo) Skal I altid være ædrue og sparsommelige, og tage eder vel vare for Drukkenskab, efterdi I derover hastig maatte forsee eder; Desligeste skal I have en Afskye for al usømmelig og utugt Tale og Gebærder, at I ikke dermed skulle give Forargelse til andre; men mere beflitte eder paa, at I med et ærbart og skikkeligt Levnet maae være et got Exempel for andre Qvinder,

8vo) Hvor Nøden ikke kommer for hastig paa, skal I ikke gjerne noget alene foretage, men, om det er mueligt, lade andre forstandige Qvinder dertil kalde, og, giøres det fornødent, Præsten tillige. Moderen til Trøst, som er forspendt.

9no) Skal I være tavse og ikke for nogen anden aabenhare en Qvindes Brøst, at hun derved beskiemmes.

10ma) Med Daaben skal I eder aldeles intet befatte; men er Barnet i Livsfare, efterat det fuldkommelige er født, da maae I, om Præsten ikke er ved Haanden, eller nogen skikkelig Mandsperson, som er kommen til skiels Alder, døbe det i Navn Gud Faders, Søns og Hellig Aands; Ellers skal I befale Gud Barnet, mens det er endnu i Moders Liv, at han vil annamme det til Naade for Christi Skyld,

11mo) Skal I ikke heller befatte eder med noget Barns hemmelige Begravelse; men, hvor noget utidigt Foster fødes, der skal I først vise det for Præsten og fornemme af ham, hvorledes det skal begraves. Paa disse forskrevne punkter skal enhver Jordemoder gjøre sin corporlige Eed, for Magistraten i Kiøbstæderne og Amtmændene paa Landet, naar hun dertil antages.

Æeden kan være saaledes: "Jeg N., antagen til at være Jordemoder, sværger og lover:

1mo) At jeg altid vil have Gud for Øien i dette besværlige Kald og af yderste Flid formedelst Guds Naade og de dertil sømmelige Midler troeligen hielpe hver og en, som min Hielp begierer, saavel den Fattige, som den Rige, varligen omgaaes baade Moderen og Fosteret, saa at dem for min Uagtsomhed, Forsømmelse eller ond Medfart ingen Skade maae tilføies,

2do) At jeg ingen uegte Fødsel eller Barnemord vil fortie, som mig kan forekomme; men paa behørige Steder det strax tilkendegive, hvem det og monne være, uden nogen Persons Anseelse.

3tio) At jeg vil findes ædruelig, kydsk og flittig i dette mit anbetroede Kald, og ellers i alt mit Foretagende, saavelsom i Liv og Levnet, mig saaledes forholde efter disse mig forelæste Punkter, at ingen, næst Guds Hielp, skal have Aarsag i nogen Maade sig over mig at besvære; Saa sandt hielpe mig Gud og hans hellige Ord!"

III Art.) Om Qvindernes Kirkegang efter deres Barselseng.

Barsel-Qvinder skal holde sig nogle Uger inde af Kirken efter deres Barnefødsel og siden af Præsten indledes, hvor det hidindtil har varet brugeligt
*) *Ecc Rescr. 8 Nov. 1748 og 22 Nov. 1754.*

Uegte Qvinder, som føde deres Børn i hoer og Ukyskhed uden et ærligt Ægteskab, skal og holde sig nogle Uger hjemme, som sædvanligt, men blive dog ikke af Guds Tienere indledte i Kirken, ei heller have nogen Følge med sig til Kirken.

De, som skal indledes, give sig an for præsten Dagen tilforn og lade antegne deres Navne i en vis Bog. Om Morgenen derefter kommer hun med nogle faa Par Qvinder betimeligen til Kirken, saasnart Gudstieneste begyndes, men bliver saalænge staaendes i Vaabenhuset eller for Kirkedøren, indtil Præsten kommer til hende og med en kort Formaning staaendes inden for Kirkedøren, og Qvinden lige for ham uden Døren, minder hende om hendes Taksigelse imod Gud, som har hjulpet hende af den Nød, hun var udi, og givet hende Glæde for Sorrig formedelst en god Forløsning, at hun ikke glemmer at takke Gud tilbørligen derfor, nu hun er opkommen til Guds Huus, og ellers altid og herefter bevise sig omhyggelig for at opføde sit Barn i Herrens sande Frygt, og selv med et godt Exempel foregaae det i alt det, som christeligt er, hvortil han ønsker hende Lykke og Velsignelse og gaaer saa fra hende. Siden gaaer hun med sit Følge ind i Kirken til sit sædvanlige Stade, og forretter der sin Andagt med andre Guds Børn. Efter Prædiken gaaer hun med samme sit Følge op til Herrens Alter, og ofre de deres Gaver til Guds Tienere, hvad de selv vil, og best kan afstedkomme. (Indledelsens Maade kan være saaledes, som her nærmere er foreskrevet).

IV Cap.) Om Skriftemaal og Afløsning

(cfr. 2 - 5 - 10 - 21 N 10-20).

1 Art.) Om lønligt Skriftemaal og Afløsning.

De, som vil bruge det hellige Nadverens Sacramente, skal enten Dagen tilforn, eller samme Dag for Prædiken, om det for vigtige Aarsager ikke kan skee Dagen tilforn, indstille sig for Præsten i Skriftestolen, bekiende deres Synder for ham og bede om Afløsning; Dog skal de, som enten først vil gaae dertil, eller have noget synderligt billigen at tage i Agt, gaae til Præsten nogle Dage tilforn, at han bekvemmeligen med dem derom kan handle, og i Tide raade deres Samvittigheder af Guds Ord (See Fr. 25 Maj. 1759. 4 §). Naar de saa vil skrifte, skal de i en sand Hiertens Ydmyghed fremkomme, og saasom for Guds eget Ansigt sætte sig med Ærbødighed ned paa Knæ for Herrens Tiener, mens de gjøre deres Skriftemaal og (paa den her anførte Maade) annamme Afløsning. Og efterdi en Guds Tiener sidder her i Guds Sted at handle med dem, som ere besværede med Synden, og bør at være troe i sit Kald, saa at han intet forsømmer, som kan være Gud til Ære og Synderen til Trøst, Glæde og en salig Omvendelse, da maae han vel see sig for, at han ikke i nogen Maade misbruger det hellige Æmbeds Myndighed og dermed giver Gud Aarsag at kræve en Synders Blod af hans Hænder, naar han enten af Frygt for Menneskene og deres unaade efterlader noget, som til en Synders Salighed kunde være fornødent, eller og af Had, Nid, Gierrighed, Uvenskab og andre deslige private Affecter overfuser en Synder paa det hellige Sted, eller maaske bebreider ham, hvad dem kunde være imellem, eller og haanligen afviser ham fra Skriftestolen, andre Guds Børn til Forargelse; Men om nogen beteer sig ubodfærdeligen, ham skal en Guds Tiener flittig formane til Bod og Bedring og beflitte sig paa med Sagtmodighed at overtale ham af Guds Ord, at han opsætter sit Forehavende, indtil han ved den Hellig Aands Bistand maae være bedre skicket til saa helligt et Værk. Imidlertid Skriftemaal saaledes forrettes, skal Klokkerne i Kiøbstæderne og Degnene paa Landet stedse være tilstede i Kirken og nøie give Agt paa, hvo de ere, og Hvor mange, som gaae til Skrifte, hvilke ved Navn og Dag i en dertil forordnet Bog rigtig af dem skal antegnes, paa det man kan tiende de forsømmelige og vide, hvor meget Brød og Viin til hver Communion endelig kan behøves, at ingen Mangel derpaa maae være de Gudfrygtige til Hinder i deres Salighed og Menigheden til Forargelse. Derfor skal og enhver Præst have en Tavle hos sig i Skriftestolen, hvorpaa han tegner Tallet paa dem, som have skriftet.

Til det hemmelige Skriftemaal maae de ikke strædes, som efter Loven ere skyldige til at udstaae Kirkens Disciplin, men slige bør deres Forseelse aabenbare for Menigheden at afbede og aabenbare. afløses.

II Art.) Om aabenbare Skriftemaal og Afløsning.

(See Fr. 8 Jun. 1767).

Aabenbare Afløsning skal skee i Kiøbstæderne om fredagen, og paa Landet om Søndagen, strax efter Prædiken paa de Steder, som Loven omformelder. De, som saaledes skal afløses, bør nogen Tid tilforn at oplade sig for Præsten og begiere Afløsning, og dersom han da finder en sand Anger og Ruelse hos dem over deres begangne Forseelse, skal han næste Prædike-Dag, da saadan Afløsning bør at skee, dem annamme og (paa den her bestemte Maade) afløse. Hvorpaa den, som har faaet Afløsning, gaaer til Herrens Nadvere.

V Cap.) Om Christi i Nadveres Sacramente

(cfr. 2 - 5 - 22 - 29 N 21 - 28).

Præsterne alene, og ingen anden, skal i Kirken, naar Gudstieneste forrettes, uddele det høiværdige Alterens Sacramente; men hos de Syge og Fangne, som ikke kan komme til Kirken, forrette de det i Husene.

(* *Nøiere bestemt ved Rescr. 7 Jan 1741.*)

Ingen Præst maae communicere sig selv (end ikke paa hans Sotteseng, naar han kan have en anden dertil), men bør i saa Maade lade sig betiene af en anden, ligesom andre gjøre. De, som have faaet Afløsning af Guds Tiener, enten hemmelig eller aabenbare, skal siden, naar Communionen angaaer, komme med Andagt til Herrens Alter og sætte sig ned paa Knæ omkring Alteret, saa mange som vel kan faae Rum uden Trængsel, Mændene paa den høire og Qvinderne paa den venstre Side; De andre blive saalænge staaende ordentlig og skikkelig ved Siderne af Alteret, indtil de første ere blevne betiente. Præsten skal være iført baade Messe-Skiorten og Messe-Hagelen, mens Communionen forrettes, saa skal og Alteret altid være beklædt med en smuk reen Dug, Kalk og Disk og tvende antændte Lys, saa længe Communionen varer, samt fornøden Viin og Brød derpaa tilstede, saa tidt nogen skal berettes, hvormed Klokkerne i Kiøbstæderne og Degnene paa Landet skal have flittig Indseende. Communionen forrettes paa den her beskrevne Maade. Præsten skal flittig lægge Vind paa, at han veed Tallet paa dem, som skal berettes, saa at han ikke nødes til at igientage de forskrevne Velsignelsens Ord; Thi hverken Brødet eller Vinen bør at uddeles, førend de ved Ordet ere helligede. Til dette høiværdige Sacramente mane de, som Loven det forbyder, ikke annammes. Ei heller maae nogen af en fremmed Religion annamme til Alterens Sacramente, førend han først tilfulde er underviist i vores Troe, og ganske frasiger sig sin forrige Religion for Præsten.

VI Cap.) Hvorledes med Syge, Anfegtede, Besatte, Fangne og Misdædere skal omgaaes

(cfr. 2 - 7 - 3 - 8).

1 Art.) Om Syge.

De Syge, Vanføre og Sengeliggende, som ikke kan komme til Kirken, skal Præsterne ideligen besøge, og ingenlunde nægte dem det hellige Nadverens Sacramente i deres egne Huse, naar de det begiere, og skikke sig værdeligen dertil efter Guds Ord og Befaling; Saa skal de og, naar Leilighed gives, flittig paamine Folket, at de betimeligen sende Bud efter dem, naar de blive syge, og ei bie til den alleryderste Nød, paa det de des ideligere kunde besøge dem og med fornøden Paamindelse, Raad og Trøst af Guds hellige Ord komme dem til Hielp og Tieneste i deres Lidelser. Og skal den Svage imidlertid af de Nærværende flittig erindres om sin Daabes Kraft, hvorved han beholder en god

Samvittigheds Pagt med Gud, og kan fuldkommen forsikre sig om det evige Liv, dersom han ikkun med en stadig Troe holder fast ved Jesum og hans dyre Fortieneste, som er skeet til hans Salighed. Er Præsten selv svag, naar han kaldes til nogen Syg at berette, saa at han ikke kan komme derhen, da skal den nærmeste Præst dertil fordres, om han kan bekommes. Hvor Præsten saa kaldes at berette nogen, did skal han uden Forsømmelse komme, det være sig Nat eller Dag, og vel eftertænkte, hvorledes den Syge har skicket sig i sin Velmagt, at han nu i hans Afmægtighed desbedre kan undervise ham til Salighed. Efterat han har talt med den Syge (saaledes som her er anført), vige de, som ere tilstede, strax af i et andet Rum, indtil Communionen foretages, paa det Præsten kan handle ene med den Syge, og da farer han videre frem i sin Tale til ham (saaledes som her er foreskrevet) og med Haands Paalæggelse tilsiger ham sine Synders Forladelse. Derefter kalder Præsten Folket ind igien i Stuen til den Syge, og, om det ikke er giort tilforn, befaler en reen Dug at bredes paa Bordet med et eller to tændte Lys derpaa, og sætter saa Kalk og Disk derpaa tilligemed Brød og Viin. Hvorpaa han (paa den her foreskrevne Maade) meddeler ham Sacramentet og trøster ham. Er den Syge saa svag, at han ikke kan udsige sit Skriftemaal, og Præsten finder dog visse Bodfærdigheds Tegn hos ham med en hiertelig Forlængsel efter det høiværdige Sacramente, da træder han strax til Absolutionen og den paafølgende Communion, ligesom før er sagt. End er han i den Tilstand, at han hverken kan høre eller tale, da skal dog Præsten ikke forlade ham, ei heller nægte ham Sacramentet, om han med Tegn kan give tilkiende sin Attraae deriseer, og at han forstaaer, hvad der tales til ham; Men er han saa svag, at han hverken kan høre, tale eller forstaae hvad der tales, da skal Præsten befale ham Gud, til en, naadig Omskiftelse, og derhos formane de Hostaaende, at de eendrægteligen bære ham for Gud i deres Bønner, ligesom hine gjorde ved den Værkbrudne, at han i Naade ville ansee ham sit arme Creatur, og trøste ham med sin Hellig Aand, nu han ikke kan trøstes af andre, paa det han maae finde Guds Kraft i sit Hierte til at imodstaae alle Satans Fristelser, indtil han gjør en god Ende paa hans Svaghed, som kan være til hans Ære og den Syges Salighed. De, som i deres Livs-Tid have foreagt Evangelium, eller og dog levet ilde, uden nogen Poenitelitse, dersom de af Præsten vil lade sig omvende paa det sidste, er det got; Men vil de ikke, da maae Christi Legems og Blods Sacramente ikke gives dem, at de ei skal annamme det sig til større Fordømmelse; Men hvilke, som bekiende Christum, og kiende deres onde Levnet, og ret alvorligen bede om Sacramentet, dem maae man foruden al Fare give det; Thi Guds Tiener kan dog ikke videre domme, end efter det, han seer og hører.

II Art.) Om Anfægtede.

Bliver nogen paa sin Sygeseng eller og anden Tid anfægtet for sine Synder, da skal Præsten, om saa skee kan, nogle Gange om Dagen besøge ham, og (paa den her anviste Maade) gjøre al sin Fliid til at føre hans Siel til Reelighed igien, paa det han ikke skal geraade i Fortvivlelse om sin Salighed. Iligemaade skal de andre, som ere hos slige Anfægtede tilstede, med Bøn, Læsen og Lovsang dagligen opmuntre deres Siele, at de maae glæde sig i Gud deres Frelser, og komme jo mere og mere i Guds overflødige Naades Kundskab sig til Trøst og Husvælelse, og endelig til en naadig Befrielse fra disse haarde Fristelser. Hvortil Gud forlene enhver bedrøvet Synder Naade, Styrke og Salighed for Christi Skyld, plages nogen med onde Tanker og gaaer altid bedrøvet og beklemt i Hiertet, saa at han hver Dag jo mere og mere kiedes ved dette Levnet, da skal Præsten, som en Guds Tiener og en ret Siele-Sørger:

1mo) flittig besøge ham og allerførst vel udforske hans forrige Liv og levnet, om han maaskee med nogen grov og vitterlig Last selv kan have givet Aarsag til denne bange og beængstede Samvittighed, som han nu føler hos sig.

2do) Skal han formane ham til Sinds Roelighed, at han tæmmer sine Affecter, det meeste skee kan, og beflitter sig paa at være Herre over sit eget Sind, vare sig for Ivrighed, skye Énsomhed og være flittig i sit Kald, som Gud har sat ham

udi; Og efterdi der er intet kraftigere Middel til at hielpe saadanne Melankolske til rette med, end Guds saliggjørende Ord og det høiværdige Nadverens Sacramente, da skal Præsten søge at føre saadan en beklemt Siel dem til Brug, det meeste skee kan, og deraf idelig og altid holde ham Guds livsalige Forjættelser for, at han hænger hart ved dem og trøster sig dermed, naar Bangheden paakommer ham.

3tio) Skal han til den Ende formane ham at gaae flittig til Kirke, om han har den Helbred, baade naar Bøn og Prædiken holdes, og ingen Time forsømme, naar han kan: desligeste, at han tit og ofte bruger det høiværdige Sacramente og befaler sig saa Gud med en ivrig og andægtig Bøn. Saaledes skal og Præsten tilholde dem, som nærværende ere, at de altid bede med den Syge, læse og synge for ham, paa det hans Siel maae stedse være vakker for Gud, og jo mere og mere forglemme den Bedrøvelse, som den er udi. Det samme skal Præsten og selv gjøre, saa tidt han kommer til den Syge, og det paa sine Knæ tilligemed alle Nærværende; Der skal og skee Bøn for dem af Menigheden baade før og efter Prædiken, saa tidt Prædiken holdes, at Gud ved sin Hellig Aand vil opholde dem i en fast Troe og en god Samvittighed indtil Guden. Er det i Kiøbstederne, da skeer det i alle Kirkerne der i Byen, indtil man seer nogen Forandring, men er det paa Landet, da i nogle af de nærmest hosliggende Kirker. Komme saadanne til rette igien, da skal iligemaade gøres taksigelse derfor af Prædikestolen, ligesom for andre Syge, og det i de samme Kirker, som der tilforn er skeet Bøn i for dem.

III Art.) Om de Besatte og dem, som i en eller anden Maade plages af Dievelen eller hans onde Redskab.

Bliver Præsten kaldet til nogen, som holdes for at være besat, eller i anden Maade plages af Dievelen, da maae han ingenlunde afslaae det; men bør efter sit Embedes Pligt, i Herrens Navn, efter foregaaende alvorlig Bøn og Paakaldelse til Gud, strax at forføie sig til den Syge og fornemme hans Tilstand. End bliver han ikke kaldet, og det er vitterligt, at saadan en er i hans Menighed, bør han dog komme af sig selv, og, om han saa tykkes, kan han tage sine Medhielpere eller nogle andre Guds Børn der af Sognet med sig. Han maae ikke være for hastig til at dømme derom, at han enten gjør for lidet deraf, eller og for meget. Thi endskiønt slige Excempler, derfor Gud være æret, ere nu omstunder rare i Christenheden, saa bør man dog ikke holde det for Fabel, Drømme, melankolske Griller eller anden Sindets Uroelighed, naar saadant høres iblant os, og ikke tænke, at vi nu ere aldeles frie for slige Satans Anfægtninger. Ikke hellere skal en Guds Tiener vare for hastig til at troe den gemene Tale om saadanne Syge; Men han bør være betænksom i sine Domme, og i saadant Fald vel vide at gjøre Forskiel paa slige Satans Gierninger, saa at han ikke tager det ene for det andet, og dømmer den at være besat, som enten ikkun udvortes plages af Dievelen, eller og ved Forgift eller anden Troldom er bragt i den Tilstand, eller og maaskee af en naturlig Svaghed saaledes kan anstille sig; efterdi der ere adskillige Sygdomme, som i et og andet ligne dem, som ere besatte, Saasom Maanedsyge, Raserie, den faldende Syge og andre deslige. Derfor, naar Præsten kommer til nogen, som er saaledes anfægtet, skal han først og for alting vel give Agt paa, hvorledes den Syges Tilstand er. og derhos nøie udforske, paa hvad Maade denne Anfægtning er overfalden ham. Hvilket han strax skal give Superintendenten tilkiende, efter alle Omstændigheder, og imidlertid med Bøn, Trøst og Formaning flittig opvarte den Syge, saavelsom dagligen antegne, hvis der forfalder, for desbedre Underretning om Sygdommens Beskaffenhed. Siden skal Superintendenten beskikke nogle visse Præster deromkring, som, tilligemed Sognepræsten der paa Stedet, skal skiftes til at opvarte den Anfægtede med Bøn og Læsning. Disse skal allerførst i nogle Medicorun Overværelse nogle Gange komme tilsammen hos den Anfægtede, og vel med hinanden overveje, om den Svaghed kan være naturlig eller ei, hvis ikke, om det da maaskee maatte være et (græsk ord) eller Satans Gøgelspil, hvorved han saa tidt forblinder Menneskene, og saaledes forvender deres Sind og Sandser, at det, de tænke de see for deres Øine, er dog slet intet; Eller og om saadan en vel kan eragtes at være legemlig besat af Dievelen, saa at han enten

herefter og regierer i det ganske Legeme og alle dets Lemmer, samt Sind, Fornuft og alle Sielens Egenskaber, eller og, at han ikkun har bemægtiget sig en eller anden særdeles Lem paa Legemet, som han selv boer i, og lader sin Magt fornemmelig see udi. Thi endskiønt det for mange og store Aarsagers Skyld er meget vanskeligt nu i disse sidste Tider at gjøre Forskiel paa Aanderne og ret til Grunde at udforske saadan Satans legemlige og personlige Besættelse i Menneskene, saa kan dog en Guds Tiener ikke lettelig fare vild derudi, naar han spørger Gud til Raads derom og indretter sin Prøve efter Guds Ord, hvori alle Satans Anslag mod Menneskene ere os af Gud selv forud aabenbarede tilligemed en kraftig Recept og Lægedom imod enhver af dem. Og da saadanne Dievle ikke fare ud uden ved Bøn og Faste, saa skal en Guds Tiener fornemmelig tilholde saadanne Anfægtede, at de af al Magt imodstaae Satan, og med en Hjertens andægtig og ivrig Bøn holde Gud deres himmelske Fader deres store Nød og Elendighed for, at han dog for Christi Skyld vil forbarme sig over dem. Og skal Bispen til den Ende forfatte en særdeles Bøn i slige Tilfald for den Anfægtes naadige Befrielse, efter Guds behagelige Villie, Anfægtes hvilken Præsten, tilligemed andre hosværende Guds Børn, til det mindste tvende Gange hver lige med tilbørlig Iver og Andagt paa sine Knæ skal bede inde hos den Anfægtede, og slutte med Herrens Bøn og Velsignelsen over den Lidende. Ellers skal de nærmeste Venner og de, som ere i Huset, 2de Gange hver Dag læse samme Bøn for ham. Iligemaade skal og i alle Bedestunde, saavel som og til hver Prædiken, gøres Bøn for samme Menneske, baade for og efter Prædiken, ikke alene i den Sogne-Kirke, som Personen er udi, men endog i alle andre Kirker der i Byen, saavel som i alle Herreds-Kirkerne der omkring, om det er paa Landet; Dog skal den Syge og Anfægtede ikke personlig opføres til Kirken, mens samme Bøn holdes, som andensteds brugeligt har været, med mindre det for sær Aarsags Skyld saaledes maatte vorde befalet, paa det Menigheden med desstørre Iver og Andagt maatte gjøre deres Bøn for ham. Dersom den Anfægtede med sin Ugudelighed selv har voldet sig denne store Fristelse, at han enten har indgaaet en særdeles pagt med Satan og i saa Maade forbundet sig godvillig til hans Tieneste, eller og han med anden Ugudelighed har givet Satan Rum til sit Tyrannie at forøve mod ham, da skal Præsten altid af Guds Ord holde ham for, hvor grovelig han deri har syndet imod Gud, vise ham, hvad Magt Satan har over Guds Foragtere etc. Men har han været gudsfrygtig og af et christeligt Levnet, saa at ingen kan sige, at han selv har foraarsaget sig denne Elendighed, som et Vredes Tegn fra Gud og en retfærdig Straf for nogen grov dievelsk Gierning, da skal Præsten flittig trøste ham af Guds Ord og vise ham, at Gud endog for særdeles Aarsager ofte saaledes tilstæder de Gudfrygtige til en Tiid at plages af Satan etc. Og dersom Præsten da finder den Anfægtede saaledes beskicket fuld af Troe og Kierlighed til Gud, taalmodig under Korsets Byrde, frimodig og nidkiær mod sin Fiende, og særdeles begierlig efter sin Frelseres Jesu Christi helligste Legeme og Blods Deelagtighed, da kan han undertiden betiene ham dermed, naar han fri for den Ondes Anfægtninger, og kan agtes best beqvem dertil. Hvorpaa han efter en kort Paamindelse slutter med Herrens Bøn og Velsignelsen over den Anfægtede, hvilket Præsten altid gjør, saa tit han forlader ham.

IV Art.) Om Fanger og Misdædere.

(Nøiere bestemt v. Fr. 13 Mart. 1761 *). *Forandr« v. Rescr. 22 Apr. 1768.*

Præsterne skal nogle Gange besøge de Fangne og Misdædere, som sidde paa deres Liv i Fængsel for deres begangne Synder, førend de meddele dem Sacramentet, paa det de med en god og christelig Beredelse kan annamme det. De skal for alle Ting flittig formane dem til Sandheds rette Bekiendelse, at de ikke undsee sig for Verden og qvæle Synden hos sig selv, hvormed de lægge Synd paa Synd og opvække Gud til større Hævn og Vrede over sig, dersom de forhærde sig imod Gud og give Satan Rum hos dem, i det de imodstaae Sandhed og tale Løgn; Men at de aabenbarligen vedstaae deres Forseelse og give Gud Ære, paa det de ikke skal besvære deres Samvittigheder i den og saaledes rykkes bort herfra i deres Sinds modtvillige Forhærdelse. Dernæst skal de formane dem til en sand og retskaffen Anger og Ruelse over deres begangne

Misgierninger, m. v. (efter den her anførte Forskrift). Naar de ere dømte, skal Præsten tit og ofte besøge dem, og med al Flid drive derpaa, at de nu alvorligen afbede hos Gud deres begangne grove Synd og Forseelse, og med en fri Villie undergive sig den afsagte Dom, den de med al Rette have fortient, m. v. Siden, om de det begiere og sig dertil christelig berede, betienes de med Sacramentet, førend de henrettes, med lige Ceremonier, som tilforn hos de Syge er ommeldt, og bliver Præsten fremdeles hos dem, at trøste dem, synge, læse og bede med dem; men saafremt de bevise sig halsstarrige, blive de ikke annammede dertil, men befales Gud, at han for sin uendelige Barmhjertigheds Skyld vil virke en kraftig Omvendelse og Bodfærdighed hos dem, at de ikke maatte bortdøe i deres Halstarrighed, men ved Guds Aands Kraft endnu komme til Sandheds Bekiendelse og døe salig.

VII Cap.) Om Bandsættelse og Afløsning af Band.

(Cfr. 2 - 9 - 11 - 2 4).

I Art.) Om Bandsættelse.

De, som skal sættes i Band, skal Præsten 3de Søndage i Rad lyse for af prædikestolen (paa den her foreskrevne Maade). Men hvis han (hun) da ikke indstiller sig inden det bliver udlyst, skal Præsten, efter Provstens og Bispens foregaaende Raad og Samtykke, siden fare fort med Bandsættelsen, og ved Navn udelukke samme Person af Guds Menighed paa følgende Maade: Søndagen, efter Prædiken er ude og alt andet er forkyndt af Prædikestolen, begynder Præsten at tale (efter en her anført Formular) og slutter saaledes: Jeg kundgiør og aabenbarlig forkynder: "At N. for slige grove Forseelsers Skyld er et Bands-Menneske og udelukt fra den christen Menigheds Samfund og Sacramente, som en Hedning, under saadanne sine Synders Beholdning og Band, og under Guds Vrede, som han (hun) hidindtil har samlet sig selv med sin Haardhed og Ubodfærdighed, og hermed saa overantvorder jeg ham (hende) i Satans Hænder til Kiødsens Fordærvelse, paa det hans (hendes) Siel efter en sand Omvendelse maae blive frie og salig paa vor Herres Jesu Dag." Hvorpaa Klokkeren, om det er i Kiøbstederne, og Degnen, om det er paa Landet, strax leder denne bandsatte Synder, om den er da tilstede, ud af Kirken i den ganske Menigheds Paasyn. Dog skal det ikke være saadan en Synder formeent, den Stund han er under Band, at komme i Kirken at høre Guds Ord, men han maae have et særdeles Sted for sig selv nedre i Kirken, hvor det ham forordnes, og saasnart Præsten gaaer af Prædikestolen, skal Klokkeren (Degnen) hver Gang lede ham fra det forordnede Sted ud af Kirken. Kan det i sær Henseende ikke skee uden Forargelse, at han bliver i Sognet, da forvises han til et andet Sogn i Nærværelsen, hvor han og paa samme Tid og Maade, som sagt er, hver Gang ledes ud af Kirken.

II Art.) Om Afløsning af Band.

Naar en halstarrig og forhærdet Synder saaledes, som sagt er, er bleven sat i Band, og som en Hedning, efter Christi Befalning, offentlig udelukt af Guds og Jesu Menighed, da bør dog en ret Guds Tiener ikke saa plat overgive ham, at han jo, som en ret Hyrde, efter Christi Exempel, flittig søger efter det fortabte Faar, og med Bøn og Forbøn, saavel som alvorlige Formaninger, Lærdom og Underviisning, baade offentlig i Prædiken, saa tidt Leilighed gives af Texten, og hemmelig for sig selv, idelig og altid stræber at overvinde al Satans Magt i ham, og ved Guds mægtige Finger løse ham af de haarde Syndens Baand, som ligge paa ham, paa det han i Tide maatte omvendes til Gud og leve. Og kommer det saa vidt, at den Bandsatte, formedelst den Hellig Aands Oplysning, seer sin Synds Vederstyggelighed og den meget farlige og fordømmelige Tilstand, som han derover er geraaden i, saa at han angrer og fortryder sit Hiertes Haardhed og Modtvillighed, og derfor længes inderlig efter at komme i Venskab med Gud igien, og antages i de Helliges Forsamling, at han der med andre Guds Børn igien maae have Deel i de hellige og himmelske Ting i Guds Kirke, sin bekymrede Siel til Trøst, Glæde og Husvælelse, da, saafremt han sin Fortrydelse

retsindig giver tilkiende i en sand og alvorlig Bekiendelse, og man ellers finder rette Bodfærdigheds Tegn hos ham, skal Præsten, strax give Provsten (og, om høi Vigtighed det udkræver, Bispen ogsaa) det tilkiende, og indkaldes da den Bandsatte og i nogle andre Præsters Overværelse flittig forhøres og, efter mueligt befunden alvorlig Anger og Ruelse, tillades at lyses af Band igien og annammes i Guds Menighed, hvilket skal skee paa efterskrevne Maade:

1mo) Skal Præsten Søndagen tilforn forkynde af prædikestolen, at, saasom N.N., som formedelst sin Halstarrighed og Forhærdelse i Synden er for nogen Tid siden sat i Band og udelukt fra Guds Menighed, er nu ved hans store Naade kommen i sin Synds rette Kundskab og Fortrydelse, og begierer hierteligen at forliges med Gud og annammes igien i den christen Menighed etc., og med adskillige Bodfærdigheds Tegn har givet sit Hiertes Anger og Veemodighed tilkiende, haver man i den Herres Jesu Navn sluttet paa tilkommende Søndag, efter hans (hendes) foregaaende offentlige Bekiendelse og Afbedelse, ved den hellige Afløsning offentligen at løse ham (hende) af Kirkens Band, og, efter hans (hendes) inderlige Attraae, annamme ham (hende) igien til de Helliges Samfund her i Menigheden, hvorfor den ganske Menighed formaner, at de alvorligen bede Gud for denne Synder etc. Og bør Synderen (Synderinden) selv være tilstede samme Tid i Kirken paa det forordnede Sted, og føie sin Bøn tillige med Menighedens Forbøn til Gud, og med Suk og Klage lade see sin Alvorlighed til en sand Poenitentse.

2do) Skal den Bandsatte samme Dag efter Prædiken møde (nederst inden for den første Kirke-Dør, om det er i Kiøbstederne, og paa Sognestævne, om det er paa Landet) og veemodig med sammenlagte Hænder (og blottet Hoved, om det er en Mandsperson) bede Præsten og den menige Almue, at de vil have Medynk over hans jammerlige Tilstand, forlade ham de store Forargelser, som han i sit syndige Væsen har givet dem, og af et christen Hierte bede fremdeles med og for ham, at han igien maatte forsones med Gud og den christen Kirke; Hvilket ham da efter en liden foregaaende Revselse tilsiges med Formaning, at han herefter vogter sig for slig og anden forargelig Synd, og til næste Søndag rettelig bereder sig til at gjøre sin usvigelige Bekiendelse og Afbedelse for Gud og Menigheden.

3tio) Naar Dagen da kommer, at Synderen skal offentlig afløses, staaer han nedre i Kirken paa det Sted, som ham har været udviist, mens han var under Band, og gjør Præsten efter Prædiken atter igien Afløsning for ham (hende, paa den her foreskrevne Maade) af Prædikestolen.

4to) Saasnart de befalede Vers begyndes, gaaer strax Klokkeren (Degnen) ned og beder Synderen nu i Jesu Navn fremtræde for Guds og Menighedens Aasyn, og afbede sin begangne Synd og Forargelse, hvorpaa han gaaer op og sætter sig paa sine Knæ, enten i Chorsdøren, eller paa det forordnede Sted, oppe imod Alteret, hvor ingen Chor er; Og naar Sangen er til Ende, kommer Sognepræsten, som da selv bør at forrette Embedet, og Forteligen, før han træder til Afløsningen, forestiller Menigheden den meget ynkelige Tilstand, som de ere udi, som ere under Kirkens Band, saavelsom Guds overflødige Naade til at løse deres Baand og sætte dem i Frihed igien, naar de alvorligen ville omvende sig til ham; og (paa den her beskrevne Maade) absolverer ham. Derpaa fører Klokkeren (Degnen) ham hen til sit sædvanlige Sted i Meenigheden, hvor det, førend han kom under Kirkens Band, har været.

VIII Cap.) Om Ægteskab

(See Fr. 13 Mart. 1683. II Cap. og der anførte Anordninger, samt Fr. ang. Officerer 17 Oct. 1731, om de forbudne Leed 14 Dec. 1775 og, ang. Enkekassen, 4 Aug. 1788. 1 §).

De, som vil begive sig i det hellige Ægteskab, skal nogle Dage tilforn give sig an for Præsten, og, saafremt han ikke selv tilfulde kiender dem, fremvise for

ham lovligt Skudsmaal og Beviis, at intet paa begge Sider er, som efter Loven kan hindre samme deres Ægteskab. I Kiøbstæderne, og hvor saadanne Bevise ei kan have, skal de stille 2de gode Mænd til trofaste Forlovere for sig, een for hver af, dem, hvilke skal love for dem hos Præsten om det samme. De, som love saaledes for andre, skal vel vide Beskeed derom, med mindre de vil ansees for Løgnere, om anderledes siden befindes; hvilken Straf Præsten dem skal foreholde, førend de saadant Løfte gjøre (See Fr. 31 Aug. 1695).

Ære de Soldater, da skal de, efter Krigs-Artiklernes Indhold, føre deres Oberstes Attest og Tilladelse med sig, at de maae giftes, og at intet er, som lovligen kan hindre deres forehavende Ægteskab (cfr. Fr. 17 Oct. 1731). Hver Præst skal, i en igiennemdragen Bog, ved Dag og Tid, tegne deres Navne, som han trolover og sammenvier, tilligemed deres, som enten have attesteret med dem, eller og lovet for dem. Præsterne maae ingen sammenvie, som ikke tilforn har været til Guds Bord.

Alle Ænkemænd og Ænker skal først bevise, at de have holdet Skifte og gjort Rigtighed med den Afdødes Børn eller Arvinger, førend de maae vies til-sammen (Nøiere bestemt ved Fr. 25 Aug. 1793. 4 §).

Præsten maae ingen hindre i sit lovlige Ægteskab, med mindre de vitterlige ere udygtige dertil, saasom Gildinger, hvilke ikke maae tillades at komme i Ægteskab med nogen. De, som ere døve, stumme eller blinde, maae ei af Præsten formenes Ægteskab, saafremt de ellers paa en eller anden Maade kan give deres Villie og Samtykke fornøielig tilkiende.

Ingen maae til noget Ægteskab sammenvies, som ikke tilforn ere trolovede, og 3de Søndage efter hinanden af Prædikestolen offentlig lyst for, undtagen de, som ere i Kongens eller af Adel, og de, som lige ved Adel agtes, hvor det skal holdes for fuldt Ægteskabs Løfte, naar begge Parterne i 6 af fælles Venners Nærværelse tilsige hverandre Ægteskab og give hinanden fuld Ja-Ord (Nøiere bestemt ved Fr. 6 Febr. 1694. cfr. Kr. Art. Brev f. Landt. 29 Jul. 1756. 403 §).

Trolovelse skeer, enten i Præstens Huus *) *See Anordn, 11 Apr. 1738. 3 §.*) eller deres eget, ligesom de det begiere, i 5 Vidnesbyrds Overværelse idet mindste (paa den her foreskrevne Maade). Naar de saaledes ere trolovede, da lyses (paa den her befalede Maade) for Brylluppet 3 Søndage i Rad, undtagen paa de store Høitider, Paaske eller Pintsedag, og naar Juledag indfalder paa en Søndag, da der lyses anden Dagen for dem.

Lysningen skeer saaledes: "Lyses til Ægteskab 1ste Gang for N. N. og N. N. Disse Personer velsigne Gud etc. Dersom nogen haver noget derudi at sige, han sige det i Tide eller siden tie stille." Ligesaa lyses 2den Gang den 2den Søndag og 3die Gang 3die Søndag næstefter. Dersom nogen imidlertid gjør Forbud paa Ægteskabet, da blive de Folk ikke viede, førend der er gangen Dom i Sagen; Hvilket iligemaade er at agte, om noget Forbud skeer for Trolovelsen.

Dersom Fæstefolkene, efterat der er udlyst, lade det selv forsætlig uden billig Aarsag noget længe henstaae, og vil ikke lade sig vie, da skal Præsten sætte dem en vis Tid for, naar de skal vies, under Straf efter Sagens Leilighed (Nøiere bestemt ved Fr. 19 Febr. 1783).

Vielsen skal skee i Kirken oppe imod Alteret. Er det paa Prædikedage, da forrettes Vielsen i Kiøbstæderne til Froprædiken, strax efter at den anden ganske Tieneste er til Ende, og ti! Høimesse (ligesom det og skal skee paa Landet), for Prædiken imellem Epistelens og Evangelii Oplæsning. Er det paa andre Dage i Ugen, naar ingen Prædiken holdes, da komme de til Kirken i det allerseneste imellem 9 og 10 Slet, saa at Brudevielsen kan værre endet, førend Klokken staaer Elleve. Vielsen forrettes paa den her befalede Maade.

IX Cap.) Om Liig og Begravelse

(See L. 2 B. 10 Cap., Fr. 7 Nov. 1682 og der anførte Anordninger).

Naar nogen dør i Menigheden, skal de nærmeste Venner, eller og Stedets Øvrighed, om han (hun) er fremmed, bære tilbørlig Omsorg, at Liget, af hvad Stand det og er, bliver i Kiøbstæderne, saavelsom paa Landet, inden og paa den Tid, saa og paa den Maade, som Politie-Ordnningen ommelder, ved en christelig Begravelse bestædt til Jorden. I Kiøbstæderne maae ingen Liig begraves om Søndage og andre hellige Dage, paa det de ordinaire Tienester ikke skal opholdes eller hindres. Men paa Landet maae det skee for Prædiken, førend det ringer sammen.

Ingen aabner nogen Grav, enten i Kirken eller Paa Kirkegarden, uden Kirkeværgernes Tilladelse, ei heller maae nogen begrave sine Døde stiltiendes uden Præstens Tieneste med at kaste Jord derpaa; Men de skal give ham det tilkiende, og da bestille Liigprædiken hos ham, om de den ere begierende.

Der skal være en Bog ved hver Kirke over alle Døde i Sognet, hvilken Præsten selv skal holde ved lige, at de Dødes Navne ved Aar og Alder, samt Dag og Datum, deri rigtig indføres.

Naar Liget kommer til Graven, nedsættes det strax deri, og siden befatter sig ingen videre dermed, førend Præsten kommer og kaster 3de Gange Jord derpaa med en Skuffe, sigende: Af Jord est du etc. Derefter kaste de andre, som have baaret Liget, den øvrige Jord fuldkommen derpaa, indtil Graven bliver ganske tildekket. Imidlertid synge Disciplerne af Skolen og Degnene paa Landet een eller flere Liig-Psalmer.

Begraves Liget paa Kirkegaarden, da staae Disciplerne (Degnen) strax hos Graven, den Stund dette synges; Men skeer det i Kirken, da blive de staaende i deres ordinaire Sted, indtil altsammen, er til Ende. Siden gaae Sørgefolkene i Kirken, om der skeer Liigprædiken, og da synges for Prædiken: Vi troe etc.

Derpaa gaar Præsten paa Prædikestolen og kortelig udlægger en beqvem Text af den hellige Skrift, som kan værre de Sørgende til Trøst og Husvælelse, og andre efterlevende Guds Børn til Formanelse og Underviisning; Og skal han, førend han træder til Textens Forklaring, strax efter at han har deelt sin Prædiken, læse den Afdødes Liv og Levnet for Menigheden, saavidt allermeest fornødent eragtes, og hvis han enten til Kirker, Skoler, Fattige eller andre deslige gudelige Brug noget haver skienket og testamenteret, skal det deri indføres, og tillige for Menigheden forkyndes, Gud til Ære og andre til et got Exempel. Begierer nogen sær Text af Præsten, da bør han deri at føie dem, saafremt den ellers skikker sig paa slig en Forretning. Præsterne skal fornemmelig handle om visse her anførte Materier.

De skal vel vogte sig, at deres Liigprædikener ikke blive til panegyrisk Snak, saa at de enten efter Hedningenes Sædvane sige for meget til den Afdødes Roes og besmitte deres hellige Kald, saavelsom deres egen Samvittighed, dermed, eller og melde noget usømmeligt om ham, andre til Forargelse og de Paarørende til Beskiæmmelse; men hvis sandt er og vitterligt i Menigheden, det maae de med Maade og god Maneer beskedentlig udsige, andre til Afskye og Advarsel. Liigprædiken maae ikke vare over en Time.

I Pest og smitsomme Tider prædikenes ikkun halv saa længe i Kirken, og skeer det paa Kirkegaarden, da gøres ikkun en kort Formaning isteden for Liigprædiken, eller og læses den Bøn, som i saadanne Tider forordnet vorder, og derpaa sluttes med Herrens Bøn.

Efter Prædiken synges en passende Psalme. Siden sunger Degnen paa Landet, og nogle Discipler i Kiøbstæderne, enten over Graven, om Prædiken er

skeet paa Kirkegaarden, eller og midt paa Kirkegulvet, om den er skeet i Kirken, de 2de Vers. Nu lade vi hannem sove i Fred: etc., eller en anden beqvem Psalme. Ere der flere Liig paa een gang at begrave, som skal prædikes over, da kaster Præsten først Jord paa ethvert af dem, og siden skeer Prædiken paa eengang over dem tilsammen, dog at enhvers Testamente oplæses især efter enhvers Stand. Med dem, som efter sær Kongel. Tilladelse begraves om Aftenen, forholdes efter Politie-Ordningsen. De, som blive hensatte over Jorden, kaster Præsten Jord paa, ligesom paa de andre, der nedsættes i Jorden.

De, som ikke ere af den rene og rette Bekiendelse med vores Kirke, blive i Kirkegaarden begravnne iblandt andre afdøde Christne, dog uden nogen Jords Paakastelse af Præsten, Tale, eller Liigprædiken over dem. Iligemaade maae Præsten ei kaste Jord paa eller holde Liigprædiken over nogen, som for sin Misgierning er bleven rettet, eller har myrdet sig selv med Villie (cfr. Pl. 20 Febr. 1717. I.B. 23), eller er bandsat og ikke afløst, eller dømt til mindre Mand, førend øvrigheden og Sagsøgeren er tilfredsstillet. Ingen, som omkommer i nogen Duel, Hovedmand eller Secund, maae enten i Kirken eller paa Kirkegaard begraves (See Fr. 17 Mart. 1741. 5 §)

Findes nogen hastig død, enten paa Marken eller andensteds, og ikke vides, paa hvad Maade han er omkommen, da maae han ikke jordes, førend Præsten, derom advaret, har givet Øvrigheden det tilkiende, og der siden lovligen er kiendt paa Mandens Død.

Hvilket og er at forstaae om de Børn, som avles uden Ægteskab og findes døde strax efter Fødselen.

Liigprædikener, som skee hos Sognepræsterne, være sig dem selv eller deres Nærpaarørende angaaende, forretter Provsten i Herredet, hvor sligt falder. Det samme er og at agte med Brude-Vielser og Børne-Daab, som saaledes forefalde (cfr. Fr. 19 Mart. 1745. 5 og 6 § (*) *Og Canc. Br. 18 Nov. 1775.*

X Cap.) Om Biske- og Præste-Vielse.

I Art.) Om Biske-Vielse

(cfr. 2 - 17 - 2).

Bisperne skal til deres Embede indvies i vor Frue Kirke i Khavn paa en Søndag eller anden Høitids-Dag, af Bispen sammesteds, det snarest skee kan, efterat de dertil af Kongen ere beskikkede; Men Bispen i Sielland skal indvies af den Biskop, som næst hos er boendes. Biske-Vielsen (som forrettes paa den her befalede Maade) skal være til Ende til Klokken er 10.

II Art.) Om Præste-Vielse

(cfr. 2 - 3 - 2).

Præsterne ordineres (paa den her foreskrevne Maade), det snarest skee kan, enten Onsdag eller Fredag, hver i sit Stift, i den Sognekirke, paa det Sted, hvor Bispen residerer, efterat de af Episcopo Loci til det hellige Embede ere approberede og dygtige befundne (See Fr. 1 Aug. 1707. 8 §).

XI Cap.) Hvorledes Provsterne beskikkes

(cfr. L. 2 B. 16 Cap.***) *Nøiere bestemt ved Rescr. 23 Dec. 1740.*

Den Præst, som af samtlige Herreds-Præsterne med deres Bisp er udvalgt til at være Provst i det Herred, bliver af Bispen til det første Landemøde (paa den her anordnede Maade) dertil indsat, tagen i Eed og creeret.

I Norge forholdes hermed, som Loven formelder, og sædvanligt varet haver.

Æderne, som de Geistlige gjøre for deres Biskop, hver efter sit Kald:
Juramentum, qvod in timore Domini præstabunt qvi muneri Ecclefiastico
initiabuntur
Juramentum Rectoris Scholæ.

En Degns Æed () I Slutningen af Ritualets Udgave af 1762 er anført
Optegnelse paa nogle Forandringer i de nu brugelige Juramentum creandi
Præpofiti
Kirke-Skikke, som ikke findes indførte i forrige Oplag af Ritualet, men ved
Rescr, 18 Sept. 1761 ere bevilgede at tilføies.*

16. januar 1686

Fr. Om Kirke-Ritualet.

Cancel, p. 250. Cfr. Fr. 703 14 Apr. 1688.

Til Gudstjenestens Befordring samt Kirke-Ceremoniernes desto bedre
Liighed i Danmark og Norge ere de forhen udgangne Kirke-Ordinancer
reviderede, forandrede og forbedrede, hvilket Værk, i et Ritual forfattet og
samlet, nu ved Trykken er forfærdiget; Hvorfore alle Undersaatter i Danmark,
især Superintendenter. Provster, Præster, Skole - Betiente, Klokkere, Degne,
Substituter og Geistligheden i Almindelighed, saavelsom og alle baade danske
og tydske Menigheder sammesteds, skal efter forskrevne Ritual, fra næst-
kommende Pintsedag at regne, udi alle Maader rette sig, under Straf, som
vedbør.

Kilde Schous Forordninger side 473 ff. Samt side 525.
<http://www.hf.uio.no/PNH/schou/sider/k473.html>